

Reichenau : relikvie, legendy, memorie

Vojtěch VEČEŘE

Benediktinský klášter na ostrově Reichenau byl založen sv. Pirminem roku 724. Podle legendy Pirmin přišel patrně z jižní Galie, vyhnal z ostrova hady a štíry (srv. obr. níže), kteří ve středověké symbolice představují temné a nečisté síly zla, a toto místo christianizoval. Pirmin přichází nejen do nehostinné ostrovní pustiny, ale obrazně i do pustiny lidských duší, která nepoznala zjevenou pravdu Boží a setrvává v moci zla. Jedná se o topos středověké legendistiky, který nacházíme i v legendě o sv. Havlovi (světec krotí divokého medvěda a zakládá v lesích poustevnu) či v legendě o sv. Prokopovi (světec vyhání hady a štíry z jeskyně, která se stane jeho poustevnou). Tyto očistné kroky zpravidla naznačují, že dané místo prochází kvalitativní změnou a stává se vhodnou lokalitou pro budoucí fundaci (většinou klášter). Legenda o sv. Pirminovi ve svém důsledku ztělesňuje zásadní legitimizační prvek existence klášterní komunity. V této christianizační perspektivě doplňuje hagiografii i katechetický spis, u kterého se tradičně počítá s Pirminovým autorstvím, tzv. *Dicta Pirmini*. Toto dílo vzniklo zřejmě jako pomůcka praktické christianizace venkovského obyvatelstva a obsahuje přímé zmínky o okolních pohanských kultech. Nacházíme zde např. didaktické formulace toho, jaké kulty je třeba vymýt a jaké lidové zvyky lze považovat za modloslužbu pohanským božstvům. Pirmin však na Reichenau nesetřval dlouho. Krátce po založení kláštera odešel, a tak musela komunita hledat další legitimizační prvky, kterými by potvrdovala svatost místa svého působení. Těmito prvky se stávaly nejrůznější relikvie, ke kterým se váže mnoho legend.

Shromáždění svatých ostatků či dotykových relikvií představovalo ve středověku velký duchovní potenciál, neboť místo, kde se nalézají svaté předměty, je svěřeno pod ochranu svatých, a zajišťuje tak přímluvu u Boha. Na ostrově byly již v raném středověku uchovávány ostatky sv. Marka a sv. Jiří. Patronkou ostrova byla Panna Marie, již byl zasvěcen

hlavní chrám. Za další významné relikvie, uchovávané za zdi reichenauského kláštera, lze považovat nádobu, jež byla tradičně spojována se svatbou v Káni Galilejské, kde Kristus proměnil vodu ve víno (srv. obr. níže – nika v chóru kostela s nádobou a jejím freskovým vyobrazením). O této vzácné amfoře a její cestě na Reichenau pojednává spis *Vita Symeonis Achivi*.

V neposlední řadě zde byla uctívána relikvie Kristovy krve, kterou na ostrov údajně přivezl opat Heito I. (806-823, †836). Tento významný muž působil ve službách Karla Velikého, z jehož pověření spravoval i biskupství v Pavii a Bazileji. Legenda praví, že Karel Veliký pověřil Heita, aby převzal od jeruzalémského vládce Azana dary, jimiž chtěl poctit slavného císaře. Mezi těmito poklady figurovala i ampule s Kristovou krví, jež se poté dostala na Reichenau. Legendy tohoto druhu, jež zasazovaly uchovávanou relikvii do adekvátního dějinného kontextu, měly veliký význam pro identitu klášterní komunity. Moderní terminologií by se dalo říci, že tyto legendy utvářely kolektivní paměť zdejších mnichů a zpětně potvrzovaly výsadní postavení řeholního domu. V tomto kontextu tak lze mluvit o memoriální kultuře. Roli nejsilnějšího média zde kromě propriální liturgie sehrávaly knihy.

V reichenauském skriptoriu se opisovaly legendy spjaté se zdejšími kultury a klášterní knihovna obsahovala také velké množství hagiografických spisů. Klášter Reichenau se pyšnil skvělou literární produkcí. Skriptorium a knihovnu doplňovala i proslulá malířská dílna, v níž vznikaly prvotřídní knižní iluminace. V 10. století vyráběli reichenauští písaři a iluminátoři kodexy dokonce i pro otonský dvůr. Tradice knižní malby ovlivnila na ostrově rovněž nástěnnou výmalbu kostelů. Byť jsou knižní a nástěnná malba tradičně pojímány jako dvě

rozdílné disciplíny, shodují se badatelé na tom, že výmalba ve zdejším kostele sv. Jiří vykazuje shodné kompoziční prvky např. s Evangeliářem Oty III. (který vznikl právě v reichenauských dílnách). V chrámu sv. Jiří lze spatřit evangelijní náměty, vztahující se k Ježíšově léčitelské činnosti. Novozákonní výjevy na téma uzdravení či vzkříšení evokují naději života věčného, kterou lidé dostali skrze Kristovu vykupitelskou smrt na kříži. Ostrov na Bodamském jezeře ztělesňoval místo bohaté kulturní a náboženské tradice, jejíž základy položil sv. Pirmin a která vrcholila ve spirituálním náboji tohoto místa.

Každodenní tvůrčí realita zdejších mnichů (ať už písařů či malířů) představuje pozoruhodný badatelský problém. K jeho pochopení je třeba dívat se na dějiny klášterní komunity v co nejširší perspektivě, což byl účel odborné exkurze. Její účastníci se seznámili s dějinami ostrova, texty zde vzniklými (či spjatými se zdejším prostředím) a poté se na Reichenau vydali. Vlastní empirický zážitek z návštěvy ostrova tak doplnil poznatky získané četbou hagiografických pramenů.